

ВПЛИВ ДІАГНОЗУ РАС НА СТОСУНКИ В ПОДРУЖНІЙ ТА СИБЛІНГОВІЙ СІМЕЙНИХ ПІДСИСТЕМАХ

У тезах розглядається вплив діагнозу розладів аутистичного спектра (РАС) у дитини на функціонування двох ключових сімейних підсистем – подружньої та сиблінгової. Увага зосереджена на особливостях взаємодії між подружжям та між дітьми в сім'ї, де виховується дитина з РАС. Проведено теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень, який показав, що поява в сім'ї дитини з РАС є значним стресовим чинником, що змінює звичну структуру сімейної взаємодії.

З метою емпіричної перевірки гіпотез було проведено опитування матерів дітей з РАС, спрямоване на вивчення динаміки стосунків у зазначених підсистемах. Отримані результати свідчать про збільшення емоційного навантаження на подружні стосунки, зниження рівня підтримки та зростання конфліктності. У сиблінговій підсистемі виявлено амбівалентність у переживаннях братів/сестер щодо дитини з РАС, яка коливається від турботливості до ревності і фрустрації. Зроблено висновок про необхідність надання психологічної підтримки сім'ям, що виховують дитину з РАС, із врахуванням особливостей кожної підсистеми. Представлено діагностичні дані у вигляді графічних матеріалів (діаграм), які ілюструють ключові емпіричні тенденції.

Ключові слова: розлад аутистичного спектра, родина, подружня підсистема, сиблінги, стрес.

Вплив діагнозу розлад аутистичного спектра (РАС) на стосунки в різних сімейних підсистемах є важливим, оскільки він може викликати значні зміни у функціонуванні сім'ї. Батьки можуть стикатися з підвищеним рівнем стресу, емоційним вигоранням, розбіжностями у підходах до виховання, що впливає на їхні стосунки. Брати і сестри дітей з РАС можуть відчувати змішані почуття: від любові й турботи до ревності, недооцінки власних потреб чи підвищеної відповідальності.

Вплив діагнозу РАС на стосунки в подружніх сімейних підсистемах досліджували А. Руденок та І. Ільницька, які проаналізували, як наявність дитини з РАС впливає на взаємини між подружжям, зокрема підвищуючи рівень стресу та конфліктності в сім'ї. Т. Скрипник розглядала питання сімейної адаптації та підтримки батьків, які виховують дітей з РАС, що опосередковано стосується подружніх стосунків. І. Сухіна акцентувала увагу на важливості родинно-орієнтованого підходу та системних перетворень у межах родини для покращення взаємин між її членами [4, 5, 6].

Діагноз РАС у дитини спричиняє стрес, порушує сімейний баланс, повністю змінює побут. Нові обставини потребують значних фінансових ресурсів. Усе це в деяких випадках може зруйнувати стосунки батьків і навіть призвести до розлучення [1, с. 17].

Тривалий стрес, спричинений потребою регулярного догляду, депресія, надмірне акцентування уваги на потребах виключно дитини, брак часу для інтимних взаємин, емоційне збіднення внаслідок конфліктів, образ, знижує довіру, емпатію та розуміння між чоловіком та дружиною. Поряд з тим, партнери мають значно ширший спектр обов'язків у порівнянні із сім'ями, що виховують нормотипових дітей [7, 8, 9].

Аналіз наукової літератури дав змогу виокремити основні труднощі, які відчувають партнери у подружньому житті внаслідок впливу аутизму дитини: емоційне вигорання, стрес, дисбаланс розподілу обов'язків, деструктивна комунікація, конфлікти, зниження рівня довіри, відхід від романтизму, зниження лібідо, зосередження локусу спілкування на потребах дитини, зниження здатності подружжя успішно виконувати сімейні функції [9].

Водночас, поряд з негативним впливом діагнозу дитини РАС на стосунки подружжя, наявні дослідження, що підтверджують позитивний зв'язок між вихованням дитини з РАС та зміцненням стосунків між партнерами. До прикладу, С. Хартлі вивчаючи конфлікти між партнерами, що виховують дитину з аутизмом, дійшов висновку, що хоча партнери й проживають більшу кількість конфліктів у порівнянні зі звичайними сім'ями, однак демонструють одне до одного вищий рівень чутливості, емпатії, співпереживання.

К. Баеза-Веласко, С. Мішелон, С. Раттаз, Е. Пернон і А. Багдадлі дійшли висновку, що шлюб у сім'ях, де виховується дитина з РАС, є міцнішим та розпадається лише у 25% випадків [9].

Виховання дитини з РАС суттєво впливає на стосунки між подружжям, змінюючи їх у різних напрямках. Динаміка сімейної підсистеми «чоловік-дружина» може залежати від рівня підтримки, адаптації та здатності до спільного вирішення проблем.

Основні зміни у стосунках подружжя: а) збільшення емоційного навантаження, б) перерозподіл сімейних ролей, в) виникнення конфліктів, г) посилення або послаблення емоційного зв'язку, г) вплив на інтимне життя, д) фінансовий стрес.

Діагноз РАС впливає на всю сім'ю, і брати і сестри таких дітей часто стикаються з проблемами, до яких вони зовсім не готові через вік. Вони стають свідками складних переживань батьків, глузувань і подиву ровесників, нервових зривів, самоагресії чи агресії дитини з аутизмом.

М. Миколайчук досліджувала вплив наявності брата чи сестри з особливими потребами на психосоціальний розвиток нормотипових сиблінгів. Вона виявила, що такі сиблінги можуть стикатися з емоційними та соціальними труднощами, що впливає на їхню самооцінку та адаптацію [3]. О. Корнієнко аналізувала вплив сиблінгових відносин на формування особистості та можливі невротичні стани, що можуть виникати внаслідок цих взаємодій [2]. М. Лош у своїх дослідженнях вивчала генетичні та поведінкові аспекти аутизму, включаючи вплив на сімейні стосунки та взаємодію між сиблінгами.

Аналіз багатьох досліджень показує, що брати і сестри дітей з аутизмом часто відчувають тривогу, депресію та стикаються з соціальними труднощами. Відносини можуть бути особливо проблемними, якщо дитина з аутизмом виявляє невдоволення та агресію стосовно брата чи сестри, наприклад, б'ється чи кричить на них.

Дослідження показують, що більшість дітей, які мають сиблінгів з аутизмом, навчаються справлятися з цією обставиною, і в них не проявляються значущі негативні наслідки, пов'язані з цим у сім'ї. Дослідження емоційних та поведінкових проблем сиблінгів дітей з аутизмом підтвердило гіпотезу, згідно з якою бути братом або сестрою дитини з аутизмом важче, ніж дитини з іншими відхиленнями, тому батькам необхідно бути особливо уважними до труднощів дітей [10].

Основні зміни у сиблінговій підсистемі: а) підвищене емоційне навантаження на сиблінгів, б) відчуття несправедливості та ревності, в) соціальний вплив та ізоляція, г) розвиток емпатії та зрілості, г) вплив на майбутні стосунки та сімейну динаміку.

Автором роботи було проведено емпіричне дослідження, щоб вивчити вплив діагнозу РАС на стосунки в сімейній подружній та сиблінговій сімейних підсистемах. В ході дослідження використовувалися такі практичні інструменти, як анкетування, шкала вимірювання рівня стресу (В. Щербатих), шкала сімейної адаптації та згуртованості (FACES-3). В рамках дослідження було обрано вибірку шляхом простого випадкового відбору, що складається з 30 жінок – матерів дітей з РАС віком від 22 до 41 року. Вік їхніх дітей з РАС від 1,5 до 10 років. Дослідження проходило в березні-квітні 2025 року із застосуванням онлайн-платформи Google Form. В ньому взяли участь матері дітей з РАС з інтернет-спільноти в соціальній мережі Facebook «Аутизм. Біомед. Відновлення» (https://www.facebook.com/groups/191476291649882?locale=uk_UA). Після отримання результатів дослідження було проведено їх математичну обробку, наукове обґрунтування та моделювання з використанням пакетів прикладних програм (MS Excel, Jamovi).

Більшість респондентів (45%) вказали, що отримують повну підтримку від партнера у процесі виховання дитини з РАС. Водночас 33% відчувають, що підтримка є, але недостатня, а 22% взагалі не відчувають підтримки з боку партнера. Ці результати свідчать про значну емоційну напругу в подружніх стосунках, що часто є наслідком нерівномірного розподілу обов'язків, емоційного вигорання та браку ресурсів.

Щодо емоційного розуміння, лише 33% батьків відчувають повну емпатію з боку партнера, тоді як 26% прямо вказують на відсутність розуміння. Це може призводити до конфліктів, ізоляції одного з батьків та послаблення партнерської взаємодії. Попри це, половина опитаних (50%) зазначили, що конфлікти, пов'язані з вихованням дитини, вони вирішують шляхом спільного обговорення, що вказує на збереження діалогу в частині сімей.

Розподіл обов'язків також є дисбалансованим: 80% респондентів вказали, що більшість турбот про дитину виконує один із партнерів, що може призводити до перевантаження одного з батьків і зменшення взаємодії.

Вільний час для відпочинку вдвох також став рідкісним: 63% зазначили, що майже ніколи не мають романтичних моментів, ще 37% – що це трапляється дуже рідко. Загальна оцінка змін у подружніх стосунках показує, що у 20% сімей стосунки значно погіршилися після народження дитини з РАС, у 33% – трохи погіршилися.

Водночас 18% відзначили покращення, що може бути пов'язано зі спільною метою та згуртованістю. Позитивним моментом є те, що більшість (80%) не звинувачують партнера у діагнозі дитини, визнаючи, що це не чиясь вина, що свідчить про збереження зрілого ставлення до ситуації.

Інтимна сфера також зазнає змін: 25% відзначили значне погіршення інтимної близькості, 41% – помірне зниження. При цьому жоден респондент не вказав на покращення, що вказує на домінування емоційного та фізичного виснаження (див. рис. 1).

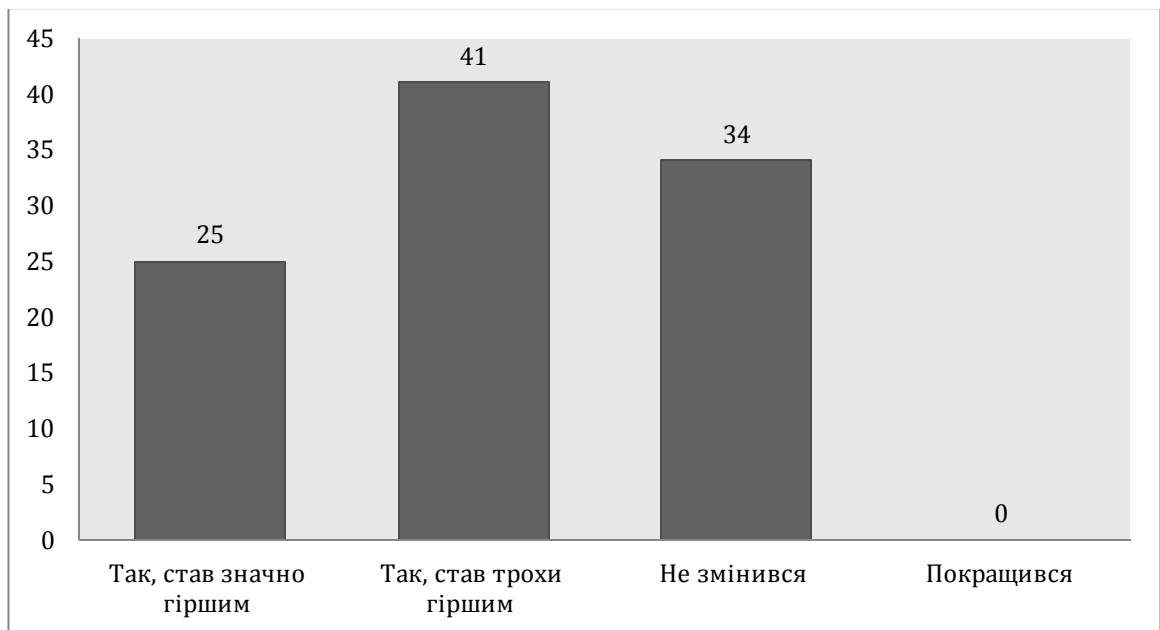

Рис. 1. Чи змінився рівень вашої інтимної близькості з партнером після народження дитини з РАС?

Однак тільки 33% респондентів відзначили, що їхній шлюб зміцнів завдяки спільній меті, тоді як 20% повідомили про втрату емоційного зв'язку, а 12% – про погіршення інтимного життя. 35% обрали варіант «інше», що свідчить про індивідуальні, можливо, глибші переживання (див. рис. 2).

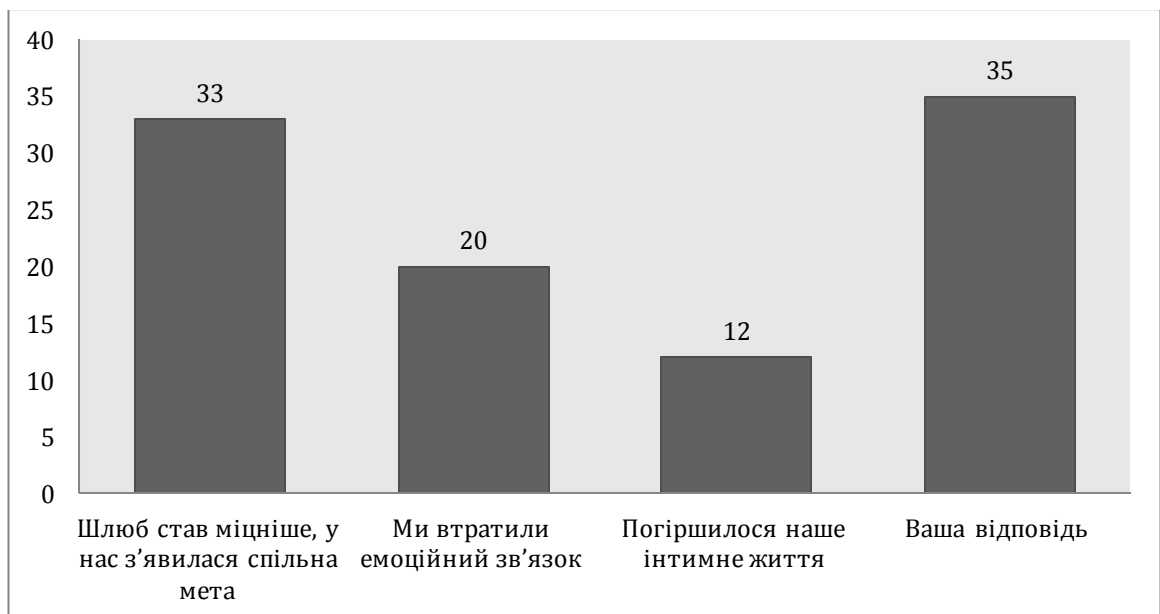

Рис. 2. Як саме діагноз дитини РАС вплинув на ваші стосунки з партнером?

Серед батьків, які мають більше однієї дитини, 50% зазначили, що приділяють всім дітям однакову увагу, проте 40% визнали, що розподіл не є рівномірним. Це вказує на ризик емоційної депривації нормотипової дитини, яка може почуватися менш важливою чи недооціненою (див. рис. 3).

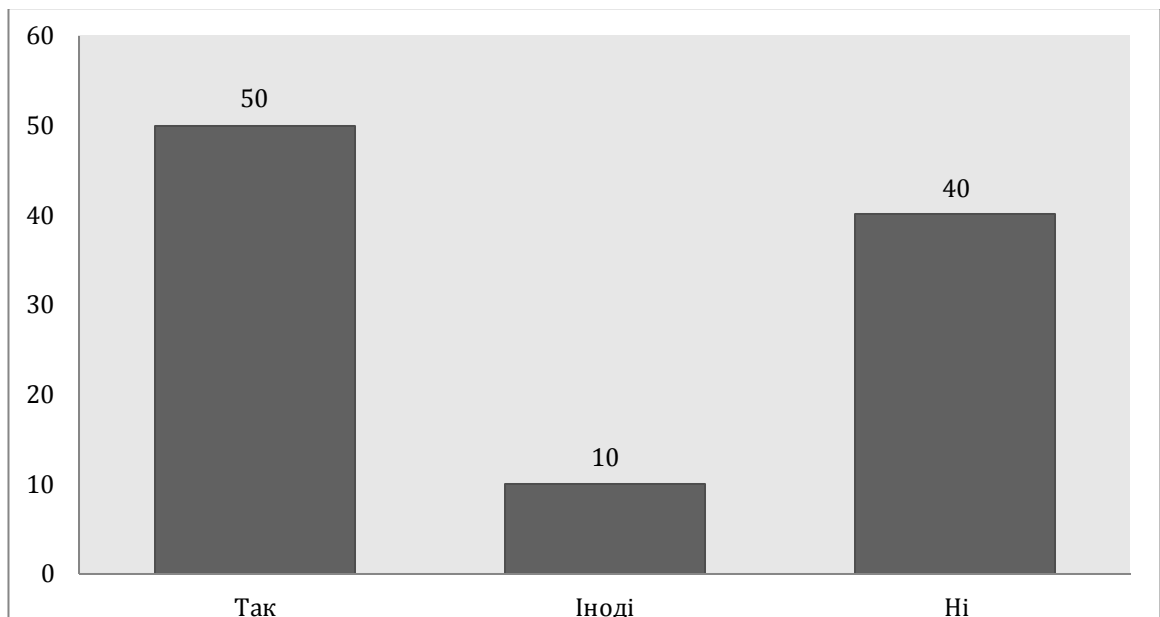

Рис. 3. Ви приділяєте однакову кількість уваги вашим дітям? (якщо у вас двоє і більше дітей)

Однак є й позитивні дані: 60% повідомили, що нормотипова дитина допомагає у догляді за братом чи сестрою з РАС, що може свідчити про розвиток емпатії, відповідальності та формування сімейної згуртованості. Разом з тим 20% батьків зазначили, що допомога буває лише іноді, а ще 20% – що її немає.

Отримані результати свідчать про серйозний вплив діагнозу РАС на внутрішньосімейні стосунки. Подружжя пара часто стикається з труднощами емоційного та фізичного характеру, що вимагає втручання психолога, налагодження комунікації та підтримки обох батьків. У сиблінговій підсистемі також виникає ризик нерівного розподілу уваги та навантаження, але водночас помітна тенденція до розвитку залученості й підтримки. Це вказує на необхідність комплексної психолого-педагогічної роботи з усією родиною дитини з РАС.

References

1. Vikari S. U nas dytyna z autyzmom. Dopomoha simiam iz ditmy z autyzmom. Praktychni rekomendatsii dlia batkiv i pedahohiv. Kh. : Vydavnytstvo «Ranak», VH «Kenhuru», 2019. 112 s.
2. Kornienko O. Yu., Kudrina T. S. Strukturni osoblyvosti syblinhovoho symptomokompleksu yak chynnyka nevrotichnykh staniv osobystosti // Molodyi vchenyi. 2015. № 5(20). Ch. 4. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/96e/dis_KornienkoO..pdf. (data zvernennia: 08.04.2025).
3. Mykolaichuk M. I. Osoblyvosti psykhosotsialnoho rozvytku syblinhiv ditei z psykhofizychnymy vadamy [Tekst] : avtoref. dys... kand. psykol. nauk: 19.00.07 / Mykolaichuk Mariana Ihorivna ; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy. K., 2007. 19 s. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0407U004398>. (data zvernennia: 08.04.2025).
4. Rudenok A. I., Ilnytska I. Ye. Osoblyvosti stosunkiv v simiakh z ditmy z rozladamy autystychnoho spektru // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Psykholohiia. 2022 (3). S. 71–75. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/psy/article/view/146>. (data zvernennia: 08.04.2025).
5. Skrypnyk T. V. Fenomenolohiia autyzmu: monohrafiia / T. V. Skrypnyk. – K.: Feniks, 2010. 368 s. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/328>. (data zvernennia: 08.04.2025).
6. Sukhina I. Rodynnyi suprovid ditei rannoho viku z autyzmom / I.Sukhina metod. rek., 2017. 70 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/>. (data zvernennia: 08.04.2025).
7. Stoliaryk O. Otsinka yakosti zhyttia simei, shcho vykhovuiut ditei z autyzmom, yak instrument sotsialnoi roboty // Path of Science. 2020. 6(2). URL: <https://d-nb.info/1232286443/34>. (data zvernennia: 08.04.2025).
8. Stoliaryk, O., Semyhina, T. Sotsialna robota iz simiamy, yaki vykhovuiut ditei z autyzmom: interventsiiia z rozvytku sylnykh storin [Monohrafiia]. Tallinn: Teadmus, 2022. 188 s. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/10/StoliarykSemigina_SBA_compressed.pdf. (data zvernennia: 08.04.2025).
9. Stoliaryk O. Yakist podruzhnogo zhyttia u simiakh, de vykhovuiutsia dity z autyzmom // Vvichlyvist. Humanitas. 2022(3). S. 78–84. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3>. (data zvernennia: 08.04.2025).
10. Harris S. «Siblings of children with autism: a guide for families. URL: https://psyjournals.ru/journals/autdd/archive/2007_n1/harris. (data zvernennia 08.04.2025).

THE IMPACT OF AN ASD DIAGNOSIS ON RELATIONSHIPS IN THE MARITAL AND SIBLING FAMILY SUBSYSTEMS

The theses examine the impact of a diagnosis of Autism Spectrum Disorder (ASD) in a child on the functioning of two key family subsystems – the marital and sibling subsystems. The focus is on the specific features of interaction between spouses and between children in a family raising a child with ASD. A theoretical analysis of domestic and international studies was conducted, which revealed that the presence of a child with ASD in the family is a significant stress factor that alters the usual structure of family interaction.

To empirically test the hypotheses, a survey of mothers of children with ASD was conducted to study the dynamics of relationships within the mentioned subsystems. The results indicate an increase in emotional strain on marital relationships, a decrease in support levels, and a rise in conflict. In the sibling subsystem, ambivalence in the experiences of brothers and sisters toward the child with ASD was found, ranging from care and concern to jealousy and frustration.

The conclusion emphasizes the necessity of providing psychological support to families raising a child with ASD, taking into account the specific features of each subsystem. Diagnostic data are presented in the form of graphic materials (diagrams) illustrating the key empirical trends.

Keywords: *Autism Spectrum Disorder, family, marital subsystem, siblings, stress.*

Відомості про авторів / Information about the Authors

Ірина Кучманич, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Медичного інституту ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна.

Iryna Kuchmanych, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology, Medical Institute of Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

Наталя Паламарчук, студентка 5 курсу спеціальності Психологія, ЧНУ ім. П. Могили, м. Миколаїв, Україна
Natalia Palamarchuk, 5th year student majoring in Psychology, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

